

САМУЙЛІК Я. (Брэст)

**ВЁСКА РУБЕЛЬ СТОЛІНСКАГА РАЁНА:
ГІСТОРЫЯ І СУЧАСНАСЦЬ, АСАБЛІВАСЦІ ГАВОРКІ**

Вёска Рубель – цэнтр аднайменнага сельсавета – размешчана на р. Гарынь (прыток Прыпяці), за 24 км на паўночны ўсход ад раённага цэнтра г. Століна. У 2005 годзе тут налічвалася 4 034 жыхары і 1 453 гаспадаркі [8, с. 591–592; 14, с. 618; 21, с. 124].

Каля в. Рубель размешчана група археалагічных помнікаў. За 3 км на поўнач ад вёскі, абапал дарогі на Давыд-Гарадок, ва ўрочышчы Прысава знаходзіцца селішча зарубінецкай культуры, якое было даследавана ў 1957 годзе Ю.У. Кухарэнкам (84 м²), у 1962 годзе – К.В. Каспаравай. Плошча селішча больш за 1 га. Датуюцца II ст. да н.э. – II ст. н.э. На паўночнай ускраіне вёскі ў 1953 годзе І. Вабішчэвіч выявіў могільнік. На глыбіні 0,8 м ён знайшоў цэлы гаршчок зарубінецкай культуры з загладжанай паверхняй і фрагменты яшчэ адной пасудзіны. У 1956 годзе Ю.У. Кухарэнка даследаваў невялікі ўчастак, на якім знайшоў адзінкавыя фрагменты зарубінецкай керамікі і калыцэніраваныя косткі. На правым беразе р. Гарынь, на сучасных могілках, размешчаны курганны могільнік. У групе больш за 30 паўсферычных здзірванелых насыпаў

вышыней да 1 м. У цэнтральнай частцы адзін насып вышыней каля 2,5 м і дыяметрам амаль 20 м. Курганы размешчаны блізка адзін ад аднаго, амаль усе пашкоджаны сучаснымі пахаваннямі. Яны былі выяўлены ў 1956 годзе Ю.У. Кухарэнкам. Раскопкі не праводзіліся. Паводле меркаванняў навукоўцаў, зарубінецкая культура існавала з сярэдзіны III ст. да н.э. па V ст. н.э. Этнічная прыналежнасць названай культура застаецца няяснай. Зарубінецкую культуру звязваюць з бастарнамі, балтамі або праславыянамі [1, с. 232, 234, 243, 261–271; 2, с. 355–360; 3, с. 259; 4, с. 251, 263–264, 540–542; 7, с. 11, 36–37, 39–40; 8, с. 591–592; 20, с. 408; 21, с. 124].

Паводле пісьмовых крыніц, Рубель вядомы з 1486 года (па іншых звестках, з 1492 ці 1511 года) пад назвай Любра (Любер). Да канца XVIII ст. назва эвалюцыяніравала ў Рубля, Рубель (у крыніцах таксама сустракаюцца найменні паселішча на рускай мове – Любре, Рубль). Рубель быў нанесены на карту Вялікага Княства Літоўскага ў сярэдзіне XVI ст. У 1569 годзе паселішча ўвайшло ў склад Рэчы Паспалітай. У XVI–XVII стст. Рубель належаў Зышчынічам, Пашкевічам, Разановічам. Пасля другога падзелу Рэчы Паспалітай у 1793 годзе паселішча далучана да Расіі. Гэта сяло Хорскай воласці Мазырскага павета Мінскай губерні [7, с. 58–59, 96–97, 146, 220; 8, с. 591–592; 14, с. 618–619; 21, с. 124].

Дыялектны матэрыял у в. Рубель (мясц. назва: Рубел'; жыхары: рубел'цы, рубл'ан'е, рубел'ец, рубл'анка) быў запісаны ў розныя перыяды: у ліпені 2001 года ад мясцовых жыхароў Пятра Цімафеевіча Вабішчэвіча, 1928 г.н., і Алены Антонаўны Пашкевіч, 1939 г.н.; у ліпені 2005 года – ад Васіля Фёдаравіча Пашкевіча, 1933 г.н., Ганны Максімаўны Пашкевіч, 1936 г.н., і Раісы Карнееўны Пашкевіч, 1938 г.н.; у студзені 2013 года – ад Яўгеніі Фёдаравы Скрабец, 1931 г.н., і Надзеі Фёдаравы Міхнавец, 1933 г.н. Для запісу дыялектнага матэрыялу намі была выкарыстана праграма лінгвістычнага атласа “Гаворкі Выганаўскага Палесся. Фанетыка. Марфалогія. Лексіка” (гэтая ж праграма ў дапрацаваным варыянце), а таксама т.зв. вялікая (новая) праграма: “Як у вас гавораць?” [17, с. 32–35].

Разгледзім асноўныя фанетычныя, марфалагічныя і лексічныя асаблівасці гаворкі в. Рубель Столінскага раёна.

Як і літаратурнай мове, даследуемай гаворцы ўласцівы пяціфамны склад галосных гукаў: [а], [е], [о], [ы(і)], [у]. Характэрнай і паказальнай адметнасцю дадзенай гаворкі з'яўляецца захаванне гістарычнага *о ў наступных пазіцыях: у ненаціскных складах пасля цвёрдых зычных (г.зн. о к а н е): *нолова*, *дороћа*, *корова*, *молоко*, *с'ено*, *л'ето*, *высоко*; у новых закрытых складах пад націскам: *бол'ш*, *воз*, *вол*, *воц, короўка*, *нос*, *пойдз'еш*, *подз'еш*, *стол*, *кон'*, *кот*. Акрамя гэтага, галосны [о] зафіксаваны на месцы этымалагічнага *е ў націскным і паслянаціскным становішчы адпаведна ў словаформах *оу'ос*, *оўйос*, *оу'йос*; *вечор*, *алеберох* і *берех*.

Адна з найбольш яркіх і значных асаблівасцей вывучаемай гаворкі – гэта рэалізацыя гукі [а] на месцы гістарычных *е, *ѣ пасля цвёрдых зычных: *васна*,

бада, вадро, машок, пасок. Зрэдку ў падобных умовах можа ўжывацца галосны [e]: *весна, беда, ведро, мешок, песок*.

Наступнай вельмі адрознай і выразнай адметнасцю гэтай гаворкі з'яўляецца пашырэнне гука [e] ў наступных пазіцыях: на месцы этымалагічнага націскага *h: л'ес, л'ето, с'ено, сн'еh, w'ец'ор, дз'ед, ц'ен'; на месцы гістарычнага *e (*ь) ўпершым пераднаціскным складзепасля этымалагічных *з, *н, *с, [ц'] <*т, [дз'] <*д: з'емл'а, н'ема, с'ело, ц'епер, цепер, дз'ен'ок; на месцы гістарычнага ę ў пераднаціскных і паслянаціскных складах у лексемах тыпу *hl'едз'еў, уз'ела, ўз'ела, wz'ела, зл'екаўса, зл'екацца, зайец, пам'ец'*. Часам у акрэсленых пазіцыях адзначаны галосны [ê]: с'эно, w'эц'ор, дз'эд, ц'ён'; з'эмл'а, н'ёма, с'ёло, ц'ёпер; *hl'едз'еў*. Разам з гэтым этымалагічны *е паслядоўна захоўваецца ў націскным становішчы ў словах *дал'еко, мед*.

Найбольш яркая і паказальная асаблівасць даследуемай гаворкі ў галіне кансанантызму – гэта розная рэалізацыя губных і пярэднезыхных: губныя цвёрдыя перад гістарычнымі *e /ва ўсіх пазіцыях/, *h /у ненаціскных складах/: *wasna, весна, бeрoх, бeрeх, вeчoр, дoмaн'e, пeршy, бада, вадро, машок, пасок, беда, ведро, мешок, песок*; мяккія – перад этымалагічным *i: заб'ірац', лoв'іц', м'іска, п'ісac', рoб'іц', заб'ірац'і, лoв'іц'і, п'ісac'і, рoб'іц'і; гістарычныя *з, *н, *с, [ц'] <*т, [дз'] <*д, *л пераважна мяккія перад этымалагічнымі *e (*ь), *i: з'емл'а, н'ема, с'ело, дз'ен'ок, з'эмл'а, н'ёма, с'ёло, але ц'епер, ц'ёпер і цепер; з'іма, н'іўка, кoс'іц', хoдз'іц', кoс'іц'і, хoдз'іц'і; ал'е, л'едз', пoл'е; кoл'і, л'іпа, л'іц', хoдз'іл'і.

Істотнай адметнасцю дадзенай гаворкі з'яўляецца пераход гістарычных “паўмяккіх” *д', *т' перад *e, *i, мяккіх *д', *т' перад націскным *h, а таксама на канцы дзеясловаў у форме трэцяй асобы адзіночнага і множнага ліку ў зычных [дз'], [ц']: дз'ен', але ц'епер, ц'ёпер і цепер; хoдз'іц', хoдз'іц'і, ц'іxo; дз'ед, ц'ен', дз'эд, ц'ён'; хoдз'іц', нoс'іц', хoдз'ац', нoс'ац'.

Характэрная асаблівасць вывучаемай гаворкі – гэта рэалізацыя мяккіх зычных у этымалагічных спалучэннях *гы, *кы, *хы, што ўзніклі пры ўтварэнні поўных форм прыметнікаў: *доўh'і, кoртк'і, тoнк'і, ц'іx'і*. Аднак у пазіцыі перад галосным [e] ў прыметніках ніякага роду адзіночнага ліку зычныя [h], [к], [х] захаваліся цвёрдымі: *доўhe, кoрткe, ц'іxe, доўheйe, кoрткeйe, ц'іхeйe*.

Значнай адметнасцю гэтай гаворкі з'яўляецца таксама наяўнасць толькі цвёрдых гістарычных *р, *ж, *ш, *ч, *ц у пэўных пазіцыях: *рeчкa, hрeх, пoрeзaў, пoрaдoк, hрaд, жытo, нa мaжe, нa мaжy, шaпкa, oл'eшынa, вoчы, oчы, лoхaчы 'бyякі, дyрніцy', цeп, цeўкa, цaцкa, хлoпцы, мoлoдз'іцa*.

Вельмі адрозная асаблівасць даследуемай гаворкі – гэта зычны [в], што паходзіць з *в, *л. У пазіцыі перад галосным ён рэалізуецца ў губна-губны [w]: *выcoкo, вoз, вoл, вoн, вeчoр, вaснa, вaдpo, вeдpo, гoлoвa, кoрoвa, лoв'іц', лoв'іц'і, oв'oc*. Аднак у пазіцыі пасля галоснага гука перад зычным і ў канцавым становішчы зычны [в] (< *в, *л) даў рэфлекс паўгалоснага [ў]: *лaўкa, пpaўдa, дoўh'і, кyп'іў*. Акрамя гэтага, у падобных умовах зафіксаваны паўгалосны [ў] ці губна-губны [w] у словаформах *oўйoc, oв'іoc*. Сустрэкаюцца названыя гукі і ў пачатковым становішчы перад зычнымі: *ўз'ела, wz'ела*.

Яркай і выразнай адметнасцю дадзенай гаворкі з'яўляецца вымаўленне фарынгальнага (глотачнага) зычнага [h]: *holowa*, *холод*, *холот*, *дорога*, *загадка*, *загадка*, *сн'eh*, *бepoн*, *бepen*, *доўh'i*, *hpex*, *храд*.

Адрозная асаблівасць вывучаемай гаворкі – гэта захаванне звонкіх зычных у канцавым становішчы і ў сярэдзіне слова перад глухімі: *дуб*, *воз*, *нож*, *холод*, *казка*, *сказка*, *загадка*, *хубка*, *ножка*. Часам у акрэсленых пазіцыях можна пачуць глухія зычныя: *дуп*, *вос*, *нош*, *холот*, *каска*, *загадка*, *хупка*, *ношка*.

Яшчэ адной істотнай адметнасцю гэтай гаворкі з'яўляецца падаўжэнне зычных у інтэрвакальным становішчы на месцы этымалагічнага спалучэння “мяккі зычны + б’”:

з’ел’л’е, нас’ен’н’е, нас’ён’н’е.

І нарэшце, паказальная і значная асаблівасць даследуемай гаворкі – гэта пашырэнне пратэтычных зычных [h], [w] або іх адсутнасць перад галоснымі [a], [o], [y]: *хануча*, *хостры*, *хоратц’*, *н’ihодноho*, *вочы*, *вул’ица*, *онуча*, *оратц’*, *очы*, *оз’epo*, *ос’ен’*.

Характарызуецца дадзенай гаворка і сваімі граматычнымі адметнасцямі.

Назоўнікі мужчынскага і ніякага роду адзіночнага ліку другога скланення з мяккай і зацвярдзелавай асновай у творным склоне зафіксаваны з канчаткамі -ем, -ом: *кон’ем*, *рубл’ем*, *ножом*, *йацем*; *коном*, *рубл’ом*, *ножом*, *йацом*.

Назоўнікам жаночага і мужчынскага роду адзіночнага ліку першага і другога скланенняў з асновай на зацвярдзелы зычны ў месным склоне ўласцівы канчатак -е, часам – -ы: *на маже*, *на дворе*, *на канце*; *на мажы*, *на концы*.

Назоўнікі жаночага, мужчынскага і ніякага роду адзіночнага ліку першага і другога скланенняў з цвёрдай і мяккай асновай ў месным склоне вымаўляюцца з канчаткамі -і, зрэдку – -у: *у хатц’і*, *у л’есц’і*, *у пол’і*, *у носц’і*; *у носу*.

Формы клічнага склону агульных назоўнікаў і ўласных імёнаў жаночага роду адзіночнага ліку адзначаны з канчаткамі -о, -е: *мамо*, *бабо*, *Wal’е*, *Надз’е*, *Ман’е*.

Назоўнікам жаночага роду множнага ліку першага скланення ў родным склоне характэрны нулявы канчатак, зрэдку – -ей: *н’ема*, *н’ёма* *баб*, *голоў*, *йам*, *хат*, *дорог*, *стрех*; *бабей*.

У назоўным склоне мужчынскага роду адзіночнага ліку прыметнікі пашыраны з націскным і ненаціскным канчаткамі -ы: *молоды*, *стары*, *малы*, *новы*, *добры*, *хорошы*.

Яркая і адрозная асаблівасць прыметнікаў вывучаемай гаворкі – гэта т.зв. “сцягнутыя” аднаскладовыя націскныя і ненаціскныя канчаткі -а, -е ў назоўным склоне адзіночнага ліку жаночага і ніякага роду: *молода*, *стара*, *нова*, *добра*, *молode*, *старе*, *нове*, *солодке*, *хороше* і інш. Зрэдку ў падобных умовах ужываюцца ненаціскныя канчаткі -аіа, -ейе: *шкодл’івайа* ‘шкадлівая карова’, *доўheyе*, *короткейе*, *ц’іхейе* і інш.

Яшчэ адной выразнай адметнасцю прыметнікаў гэтай гаворкі з’яўляецца суфікс -ч- вышэйшай ступені параўнання: *душчы*, *хорошчы* [5, с. 96–97].

Інфінітыў дзеясловаў з асновай на галосны зафіксаваны з суфіксамі -ц’, -ц’і: *ходз’іц’*, *роб’іц’*, *спац’*; *ходз’іц’і*, *роб’іц’і*, *спац’і*.

Зваротныя дзеясловы адзначаны з постфіксамі -ца, -са (-со): *умывацца, брацца, роб'іцца, звацца; умывац'іса, брац'іса, роб'іц'іса, звац'іса; бойуса, купайуса, бойаўса, купаўса, н'ешчо зроб'ілосо.*

Адрозніваецца даследуемая гаворка і тым, што ў аснове інфінітыва аднаўляюцца зычныя [к], [х]: *пацц'і, с'екц'і, стрыгц'і.* Аднак і ў форме трэцяй асобы множнага ліку цяперашняга часу падобныя дзеясловы захоўваюць названыя зычныя: *пацуц', пекуц', с'екуц', стрыгуц'* [6, с. 316–318; 22, с. 64, 116, 184–185].

Разгледзім яшчэ шэраг найбольш значных і паказальных асаблівасцей дадзенай гаворкі. Назоўнік чоботы [боты] у месным склоне множнага ліку выступае ў наступных формах: у чоботах, чобоц'ах. Асабова-ўказальныя займеннікі трэцяй асобы мужчынскага, жаночага ініякага роду адзіночнага і множнага ліку ён, яна, яно, яны, няпэўны займеннік нешта, а таксама займеннік, злучнік і часціца што маюць своеасаблівы лексіка-граматычны выгляд: *вон, вона, воно, вонь; н'ешчо; шчо, шо.* Азначальнаму займенніку ўсе ў выразе *жала жыта з усімі ўласцівы наступныя фанематычныя варыянты: жала жыто з ус'іма, з ус'іма.* Дзеяслоўныя формы тыпу *лятаць, лятаюць* вымаўляюцца з націскам на першым складзе асновы: *л'етац', л'етайуц'.* Дзеясловам *хадзіць, насіць* у першай асобе адзіночнага ліку характэрны формы: *ходжу, хожу, ношу.* Зваротны дзеяслоў *смяяцца* ў трэцяй асобе адзіночнага ліку адзначаны з фанематычным варыянтам: *смайіцца.* У выразе *гадзіннік (часы) вісіць* дзеяслоў *вісець* у трэцяй асобе множнага ліку пашыраны ў наступнай форме: *часы в'ес'ац'.*

Адрозніваюць і вылучаюць вывучаемую гаворку і разнастайныя лексічныя адметнасці: *бабк'а* 'падбярэзавік', *бал'ка* 'бэлька', *баремок с'ена* 'пластаваны абярэмак сена', *б'елы хрыб, б'елы, б'ел'ак* 'баравік', *боб, хвасол* 'фасоля', *бочечка* 'ячэйка на мёд у сотах', *братан'іц* 'пляменнік /сын брата/', *бун'к'і, бун'к'і* 'бурбалка, бурбалкі', *бус'ко, бус'ел', бус'ко, бус'ел'* кл'екече 'бусел клякоча', *быцух'і, лохачы* 'буякі, дурніцы', *воко* 'адтуліна ў жорнах, ручным млыне, куды сыпалі збожжа', *воло, вол'а* 'валлэ', *воробей, верабей* 'верабей', *выб'івац', выдз'ірац', дз'ерновац', дз'ерновац'і* з'емл'у пад пол'е 'абрабіць новае поле', *вым'е, ім'іе* 'вымя /у каровы/', *в'ійун* 'уюн', *хл'ечык* 'збан /высокая гліняная пасудзіна, якая звужаецца ўверсе і мае звычайна ручку/', *хл'інка, подб'ел* 'вапна', *хойдалка* 'арэлі', *холк'і, холчк'і* 'іглападобнае лісце хвойных дрэў і кустоў', *холовешка, холоўн'а, пом'ец* 'хвароба ў выглядзе сажы ў коласе', *хрыва* 'пропуск у кашэнні', *хуздзе, хузыр* 'ніжня частка снапа', *хутацца* 'гайдацца', *дз'анна, дз'едз'іна* 'дзядзіна /дзядзькава жонка; цётка/', *дз'атлов'іна, дз'атлов'іна* 'дзяцеліна /дзікая канюшына/', *дочеркнуца, доторкнуца* 'дакрануца', *драб'іна* 'драбіны /прыстаўная лесвіца/', *йеж, йежык, йож, йожык* 'вожык', *йестоўныіе* хрыбы: *козл'ак'і, хубы* 'ядомыя грыбы', *жыто цв'іце* 'жыта красуе', *жереб'іа* 'жарабя', *затоўка* 'здор /нутранае свіное сала/', *захромка* 'стрэмка', *збродз'іц', зохлум'іц'* 'нанесці шкоду пасевам', *з'ел'енух'і* 'недаспелыя плады', *індз'ук* 'індык', *іц'і* 'ісці', *каманцы, косц'енк'і* 'касцяніцы, касцянікі /лясная травяністая ягадная расліна/', *каца, коца* 'пятка, тупы канец яйца', *квасок* 'шчаўе', *к'ішк'і, м'іасо, м'н'асо* 'мякаць унутры гарбуза', *клун'а* 'гумно',

кнур 'кныр /самец хатняй свінні', кныб'ен' 'палачка для вязання снапоў', кода-са, мац'ел'іца 'мяцеліца', кол'есо'кола', колошорот 'калодзежны журавель /агульная назва/', коло Пінска, коло хаты 'каля Пінска, каля хаты', кон' зац'онл'івы 'конь натурысты', коп'іца 'капа сена', копка 'ямка, выемка ў печы, дзе сушаць што-небудзь і з дапамогай якой узбіраюцца на печ', корова жырна 'пражэрлівая карова', кот йаўкайе 'кот мяўкае', коўдрой, одз'ійалом одз'евайуцца, надз'евайуцца 'коўдраю накрываюцца /перад сном/', коўтац' 'глытаць', коц'ік'і, ватк'і 'суквецце на арэшніку, вярбе, вольсе і іншых дрэвах', кочерґа, коцуба 'качарга', крайчык хл'еба 'акраец хлеба', красношолов'ік 'падасінавік', крумкайуц' 'жабы квакаюць /"размова" жаб у цёплы летні дзень/', крышаны 'бульбяны суп, звычайна засквараны салам', кубло 'гняздо', кубел'ец, кубелко 'кубел /дзежка і пад. з вушкамі і векам для захоўвання салёнага сала/', кура 'курыца', куру пойн'ац'і 'злавіць курыцу', лас'іца 'ўзоры ад марозу на акне', лоз'іна 'лыка /луб маладой ліпы і некаторых іншых дрэў у выглядзе вузкіх палос, з якіх плятуць лапці/', мадз'ведз', мадз'в'едз', м'едз'ведз' 'мядзведзь', матла 'мяцёлка, колас на просе, аўсе /суквецце гэтых злакаў/', мл'ін 'млын', мл'інцы, мл'інцы, п'епл'а 'бліны /мучны выраб з рэдкага цеста, спечаны на патэльні/', мо, мус'іц' 'мабыць', молоко квасне, шчавейе 'кіслае малако, прастакваша', моркач, сморкач 'самец авечкі /некастрыраваны/', муц'іц', зманвац' 'хлусіць, маніць, падманваць', мылко 'мелка /пра нязначную глыбіню на возеры, рэчцы, сажалцы, балоце і інш./', мышаре 'махавік /ядомы губчасты грыб з падушкападобна-пукатай жоўта-бурай шапачкай/', м'йасо, мн'асо л'уб'івейе 'нятлустае смачнае мяса', нахране, захране, зан'ате 'аплодненае яйцо', н'ейестоўныіе hryбы: жабск'ііе, жаб'йачыіе, жаб'ачыіе, воўчыіе, ошечыіе 'неядомыя грыбы', н'е застуй мн'е 'засланяць, загароджваць святло, перашкаджаць добра бачыць', н'ехл'уй, н'ехл'уйа 'неахайны /чалавек/', ношом'іцы 'штаны', нос'ілк'і 'насілы', об'ірац', дз'ерц'і 'абдзіраць на грэбені лён', облоґа 'каўнер у кажусе', облоко, хмарка 'воблака', обмец'і, м'ак'іна, позадз'іе 'буйныя адходы пры ачыстцы абмалочанага збожжа', оратн'ік 'араты /той, хто апрацоўвае, арэ зямлю; земляроб/', оц'оса, оц'осы 'атосы /драцяныя з жалезных прутаў або раменныя цяжы, што ідуць ад верхняга канца аглоблі да загваздки/', падчырыца, панчырыца 'падчырыца, падчарка /няродная дачка/', пазур, пазуре 'ногаць, пазногаць', парап'йолка, перапелка, переп'олка 'перапёлка', п'ер'іе, плоўцы 'плаўнікі /орган руху ў рыб і водных жывёл/', п'ер'іе, цыбух'і 'лісце цыбулі', п'ілован'н'е 'пілавінне, апілкі', пл'ешн'ік, пл'ушка, л'епеха, татарн'ік 'аер /расліна з доўгім мечпадобным лісцем і тоўстым паўзучым карэнішчам, якая мае своеасаблівы востры пах/', подн'ебен'н'е 'верхняя частка ўнутры печы', пол'еток 'палетак /участак зямлі, які выкарыстоўваецца пад пасевы; месца, дзе пасвяць жывёлу/', полон'ік, холошасц'ік 'апалонік /хвастатая лічынка жабы/', полудз'ен' 'абед /час яды/; адзін з чатырох напрамкаў свету, процілеглы поўначы; сярэдзіна дня, поўдзень', полукошок, 'палукаш, палукашак /плечены кораб, які ўстаўляецца ў драбіны воза або сані/', полум'іе 'полымя', порхалка, трухн'а 'порхаўка /шарападобны грыб, мякаць якога пры высыхання ператвараецца ў цёмны пыл/', потапцы, потапсы 'страва, прыгатаваная з вады, кавалкаў

хлеба і цукру ці з малака і хлеба', проц'ерабы 'мясцовасць, "прамежкавая" паміж балотам і грудом /выцерабленае месца ад хмызняку (лесу) па сенажаць, поле і інш./, прыболотух'і, прыболотушк'і 'падбалацянка, каўпак кольчаты /ядомы пласціністы грыб светла-жаўтавата-бураватага колеру з паўшарападобнай вялікай плоска-пукатай шапкай на высокай ножцы/, прыпачок 'прыпечак /месца перад чалеснікамі печы/, пташка 'птушка', пужално, байчык 'пугаўё /дзяржанне, да якога прымацоўваецца пуга/, пыдлоа 'падлога', перавесло, парев'ясло 'перавясла', пересланейе, переслойоне сало, пыдчарев'іе 'свіное сала з пластамі, слаямі мяса', п'яаўна, п'іаўка 'п'яўка', рамонка, рум'яноч 'рамонка', рещец'енка 'рашэтнік /ядомы губчасты грыб карычневага колеру/, св'ін'н'е роаіуц' 'свінні рохаюць', с'ен'н'ік, с'ен'ак 'матрац, набіты сенам, саломай', с'естрычыч 'пляменнік /сын сястры/, скопец 'капец бульбы', скорлупка, шкорлупка, шкорлуп'ен'н'е 'шкарлупіна, цвёрдая абалонка яйца', слон 'услон', собакой сковац' 'цкаваць сабакам', сосна 'хвоя', спарын'яа, спорык'і, одвороц'ен' 'буйное чорнае зерне ў коласе жыта', сповац' 'спяваць', строк, строкуха 'здрок /хуслівая муха, якой баяцца коні, конскі авадзень/, сукадло, сукайло 'сукала /старадаўняя прылада для насуквання нітак на цэўкі/, сц'ежар, подок 'месца, дзе стаяў стажок', сц'обка, сц'опка 'больш халоднае месца ў памяшканні, дзе захоўваюцца шклянкі, слоікі', с'w'ірхун, цw'ірхун 'цвыркун', тоўпен'а 'таўчоная бульба /пюрэ/, трыбух, к'ічук 'страўнік у кабана, свінні; страўнік кабана, свінні, набіты мясам, салам і вэнджаны на паветры', удырып', уц'аш' 'выцяць, ударыць', хвартуха подперезац'і 'надзець і завязаць фартух', холодз'іло 'халадзец, квашаніна', хрест 'крыж', ц'емно 'цёмна', ц'ертка, ц'ерка 'тарка /прадмет кухоннага ўжытку для раздраблення, расцірання, напрыклад, бульбы/, цыбук, цебах 'кветканоснае сцябло ў цыбулі', ц'ваты'краскі /палявыя кветкі/, целз'іло 'цадзілка /кавалак палатна, марлі і пад. або іншае прыстасаванне для працэджвання малака ці якой-небудзь вадкасці/, ц'уц'ун 'тытунь, тытун', ц'ahwa, лруз 'вага ў калодзежным жураўлі', чабрец 'чабор', чарушачка 'невялікая шкляначка, часта на ножцы, прызначаная для піцця спіртных напояў', чарен 'чарэнь', через, прозмок 'цераз мост', шарп'яноч 'шампін'ён', шкварка, вышкварка 'скварка', шкурыц', шкурыц'і, скуровац' 'здзіраць кару здрэва', штгырхац' 'штурхаць', шчыл'уб'іна 'шчыліна', шендз'а 'ліхаманка /хваравіты стан, які суправаджаецца гарачкай/, йаходы 'журавіны' [9; 13; 16; 18; 19].

Такім чынам, прааналізаваныя намі фанетычныя, марфалагічныя і лексічныя асаблівасці гаворкі в. Рубель Столінскага раёна пацвярджаюць правамернасць аднясення яе даследчыкамі да ўсходнепалескіх гавораў. Разам з гэтым дадзеная гаворка характарызуецца і сваімі спецыфічнымі адметнасцямі [10; 11, с. 174–176; 12; 15].

ЛІТАРАТУРА

1. Археалогія Беларусі : у 4 т. / НАН Беларусі, Ін-т гісторыі ; рэдкал.: М. В. Біч (старш.) [і інш.]. – Мінск : Беларус. навука, 1999. – Т. 2 : Жалезны век і раннія сярэднявечча / А. А. Егарэйчанка [і інш.]. – 501 с.

2. Археалогія Беларусі : энцыклапедыя : у 2 т. / склад. Ю. У. Каласоўскі ; рэдкал.: Т. У. Бялова (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 2009–2011. – Т. 1. – 2009. – 492 с.
3. Археалогія Беларусі : энцыклапедыя : у 2 т. / склад. Ю. У. Каласоўскі ; рэдкал.: Т. У. Бялова (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 2009–2011. – Т. 2. – 2011. – 464 с.
4. Археалогія і нумізматыка Беларусі : энцыклапедыя / рэдкал.: В. В. Гетаў [і інш.]. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 1993. – 702 с.
5. Блінава, Э. Д. Беларуская дыялекталогія : вучэб. дапам. / Э. Д. Блінава, Е. С. Мяцельская. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мінск : Выш. шк., 1980. – 303 с.
6. Булыка, А. М. Гістарычная марфалогія беларускай мовы / А. М. Булыка, А. І. Жураўскі, І. І. Крамко ; пад рэд. А. І. Жураўскага. – Мінск : Навука і тэхніка, 1979. – 328 с.
7. Вялікі гістарычны атлас Беларусі : карты : у 3 т. / Дзярж. кам. па маёмасці Рэсп. Беларусь ; рэдкал.: В. Л. Насевіч (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Белкартаграфія, 2009. – Т. 1. – 2009. – 1 атлас (244, [3] с.).
8. Гарады і вёскі Беларусі : энцыклапедыя. Т. 4. Кн. 2. Брэсцкая вобласць / рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БелЭн, 2007. – 608 с. : іл.
9. Дыялекталагічны атлас беларускай мовы / Р. І. Аванесаў [і інш.] ; Акад. навук БССР, Ін-т мовазнаўства ; пад рэд. Р. І. Аванесава. – Мінск : АН БССР, 1963. – [2] с., VIII, 338 к.
10. Клімчук, Ф. Дыялектнае ўзмежжа ў Ніжнім Пагарынні / Ф. Клімчук // Актуальныя праблемы мовазнаўства і лінгвадыдактыкі : матэрыялы Рэсп. навук. канф. (да 70-годдзя з дня нараджэння праф. Г. М. Малажай), Брэст, 20–21 сак. 2008 г. / Брэсц. дзярж. ун-т ; рэдкал.: М. І. Новік [і інш.]. – Брэст, 2008. – С. 35–37.
11. Крывіцкі, А. А. Дыялекталогія беларускай мовы : дапам. для філал. спецыяльнасцей ВНУ / А. А. Крывіцкі. – Мінск : Выш. шк., 2003. – 293 с.
12. Крывіцкі, А. А. Паўднёва-заходні дыялект / А. А. Крывіцкі // Беларуская мова : энцыклапедыя / пад рэд. А. Я. Міхневіча ; рэдкал.: Б. І. Сачанка (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 1994. – С. 415–417.
13. Лексічны атлас беларускіх народных гаворак : у 5 т. / Акад. навук Беларусі, Ін-т мовазнаўства ; пад рэд. М. В. Бірылы, Ю. Ф. Мацкевіч. – Мінск : Фонд фундам. даслед. Рэсп. Беларусь, 1993–1998. – 5 т.
14. Памяць : Столінскі р-н : гіст.-дак. хронікі гарадоў і р-наў Беларусі / рэдкал.: Г. К. Кісялёў (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БелТА, 2003. – 640 с.
15. Пашкевіч, М. І. У родным слове адгукаецца душа... / М. І. Пашкевіч. – Брэст : Альтэрнатыва, 2012. – 196 с.
16. Раслінны свет : тэмац. слоўн. / склад. В. Д. Астрэйка [і інш.] ; навук. рэд. Л. П. Кунцэвіч, А. А. Крывіцкі. – Мінск : Беларус. навука, 2001. – 655 с.
17. Самуйлік, Я. Р. Атлас гаворак Выганаўскага Палесся / Я. Р. Самуйлік ; Брэсц. дзярж. тэхн. ун-т. – Брэст : БрДТУ, 2013. – 322 с.
18. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы / пад рэд. М. Р. Суднікі, М. Н. Крыўко. – Мінск : БелЭн, 1996. – 784 с.
19. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. / Акад. навук БССР, Ін-т мовазнаўства ; пад агул. рэд. А. А. Атраховіча. – Мінск : БелСЭ, 1977–1984. – 5 т.
20. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі : у 6 т. / рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 1993–2003. – Т. 3 : Гімназіі – Кадэцы. – 1996. – 527 с. : іл.

21. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі : у 6 т. / рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 1993–2003. – Т. 6, кн. 1 : Пузыны – Усяя. – 2001. – 591 с. : іл.
22. Янкоўскі, Ф. М. Гістарычная граматыка беларускай мовы : вучэб. дапам. для філал. фак. пед. ін-таў / Ф. М. Янкоўскі. – 2-е выд., выпр. і дап. – Мінск : Выш. шк., 1983. – 271 с.